

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: Handelingen 15:1-29 – Marcus 9:30-37

Gemeente van onze Heer,

U mag best weten dat deze preek me meer moeite kostte dan normaal. Eigenlijk schrijf ik preken tegenwoordig vrij makkelijk, misschien wel té makkelijk, want je kunt putten uit een behoorlijk reservoir; niet dat ik oude preken hergebruik, maar ze zitten in je hoofd, je kent bepaalde weggetjes met de meest gebruikelijke teksten en thema's.

Maar vanmorgen zou het over vrede moeten gaan, en mijn hemel – letterlijk! Mijn God! – wat valt daar nu over te zeggen dat *iets* uithaalt in het doorgaande geweld, ook van deze week. Zelfs het meest bescheiden doel, dat jullie en ik er iets meer van gaan begrijpen, of er meer bij stilstaan, meer mededogen hebben voor de slachtoffers, dat lijkt al te veel gevraagd. Waarom gaan mensen oorlog voeren. Om er beter van te worden, zou je zeggen, om belangen. Om zeggenschap over een gebied, om je macht uit te breiden; om grondstoffen, of handelsmogelijkheden; om jezelf te verdedigen tegen aanvallen. Dat kun je allemaal nog begrijpen. Maar er komt vaak zoveel bij: er komen verhalen bij. Niemand, bijna niemand, vecht om er z'n brood mee te verdienen of omdat het zo leuk is. Je doet het vanwege een verhaal. Dat kan een goed en waar verhaal zijn: Oekraïners die vechten omdat ze worden aangevallen en anders onder de voet worden gelopen. Of de Tweede Wereldoorlog. Dat is voor mij reden om geen volkomen pacifist te zijn; gruwelijk, de strijd op de Normandische invasie-stranden. Maar wie zegt dat we dat in der minne hadden moeten schikken, een compromis hadden moeten sluiten met het naziregime, die moet vooral het Holocaustmuseum eens bezoeken, dan praten we nog eens.

Er zijn ook onware verhalen, ideologie. Russen die zouden 'strijden tegen een fascistisch regime in Kyiv', of voor de eer en glorie van het Russische moederland, dat lijkt me een perverse omkering van de werkelijkheid, die je alleen maar als waarheid geaccepteerd krijgt door grove onderdrukking en desinformatie. Zulke verhalen, die vaak gaan over eer en glorie en gekrenkte trots, die zijn niet alleen onwaar maar ook gevaarlijk, want ze maken mensen bereid tot oorlog.

We kunnen daar schamper over doen, maar hebben we zelf als Nederland ook geen fouten gemaakt? Wie zag in 1947 dat Indië niet Nederlands kon blijven, en dat het daarnaar toe sturen van jonge mensen ze aan twee gevaren blootstelde: om slachtoffer én om dader te worden. Beide is gebeurd...

* * *

Wat kunnen de twee verhalen die wij vanmorgen hebben, ons daar nu mee helpen? Ik probeer ze voorzichtig te lezen, met in m'n achterhoofd die vragen van oorlog en vrede. Welk verhaal verscherpt het conflict met anderen, en welk verhaal brengt ons dichter bij de ander?

Het kinderverhaal ging over de duif Rainbow, die grote duif die vorige week optrad. Ik associeerde hem met de 'duif van honderd pond' uit het gedicht 'Vrede' van Leo Vroman (1957). Wie het wil nalezen:

<https://meandermagazine.nl/2012/02/klassieker-153-leo-vroman-vrede/#:~:text=Zo%20betrekkelijk%20kort%20na%20de,voorbij%20is%2C%20hij%20blijft%20wene%20n.> Wees gewaarschuwd voor schokkende beelden en een knetterende (maar functionele) vloek.

Eerst Handelingen. Dat gaat niet over oorlog, maar wél om een conflict. Een belangrijk conflict in de vroege gemeente van Christus. Het speelde in de voorafgaande hoofdstukken ook al, en in dit hoofdstuk wordt het opgelost. De vraag is: mogen ook de heidenen, de niet-joden, meedoen in de gemeente van Christus? We kennen de uitkomst: ja, dat mag. Zo is beslist, en dat is wat mij betreft een goede beslissing geweest want anders zaten wij hier niet in een kerk, dan aanbaden wij nu misschien nog steeds Wodan en Donar en Freija.

Mooi dat geboekstaafd is hoe die beslissing tot stand kwam, maar dit is méér dan een stukje geschiedenis. Ik kijk vanmorgen vooral naar het proces: hoe doen ze dat, hoe gaan ze met elkaar om? Hoe zorgen ze dat dit conflict niet uit de hand loopt?

Paulus en zijn maatje Barnabas zijn net terug in Antiochië, terug van hun eerste reis die daar begonnen was. Ze hebben gereisd door Klein-Azië, het huidige Turkije, en ze vertellen enthousiast over het resultaat: het werkt! Het verhaal dat zij vertellen over Jezus, zijn prediking, zijn dood, zijn opstanding, vindt weerklank. En ze vertellen, hoe 'God voor alle volkeren de deur naar het geloof had geopend' (Hand. 14:27).

Maar dan komt er tegenspraak. Mensen uit Judea, uit het moederland zagezegd, komen hun zorgen uiten. Ze hebben ook een verhaal, en daar ga ik een lans voor breken. Helaas krijgen ze niet uitvoerig het woord, maar ik probeer hun betoog te reconstrueren en dat is niet zo heel moeilijk. Dat zou zo kunnen gaan.

'Broeders, en zusters, bedenk nou eens waar onze wortels liggen. Wij, gemeente van Christus, zijn begonnen als een groep binnen het Jodendom. We zijn Jezus, onze joodse broeder, gaan volgen, die een eigen uitleg gaf van de Thora, de wet van Mozes. Maar hij heeft die wet niet willen afschaffen, dat zegt 'ie zelf: 'Geen tittel of jota', geen letter mag ervan vervallen!' (Matteüs 5:17-20). Het mag dan zo zijn dat ook anderen geïnteresseerd zijn in die prediking, en dat is prima, dat is fijn, maar dan moeten ze natuurlijk wel bij diezelfde wet van Mozes willen horen! Dus de 613 geboden van de Thora op zich nemen, en sommige daarvan, dat snappen we best, die vragen nogal wat, zoals de besnijdenis van de mannen. Maar ja, dat is de consequentie van kiezen voor Jezus.'

Zo geformuleerd klinkt het als een redelijk verhaal, toch? Ik kan er zelfs begrip voor opbrengen, dat je in je religieuze gemeenschap bedreigd voelt, wanneer er dingen gaan veranderen: wanneer er zomaar vreemden, véél vreemden, binnenkomen, die je altijd als onrein hebt gezien. En wanneer je eigen joodse broeders, Paulus en Barnabas en Petrus zelfs, dan ook nog gaan beweren dat die anderen zich *niet* aan alle regels hoeven te houden.

Hoe gaan ze dit nu oplossen? De eerste goede stap die ze doen is: ze betrekken er anderen bij. Het conflict in Antiochië wordt een welles-niets strijd, dat los je niet op tussen die twee partijen. Men gaat naar de bakermat, Jeruzalem, naar de apostelen, mensen met gezag, en betreft zo de hele gemeenschap erbij. Voor zo'n fundamentele kwestie moet draagvlak gecreëerd worden.

Petrus, een belangrijke autoriteit in die vroege gemeente, houdt een gloedvol betoog. Dat is best spannend, want hij beroept zich daarbij op Gods handelen. Hij stelt: het geloof van die nieuwe christenen is oprecht. De ervaring is, dat er geen onderscheid is, dat het geloof van die *heidenen* in niks onderdoet voor ons geloof, en dat moet Gods werk zijn. En dat geeft de doorslag, tegen alle emotionele en praktische argumenten in, van 'die heidenen, die komen er zomaar bij'.

En dan komt voor mijn gevoel de sleutelzin: 'Waarom hun dan een juk opleggen, dat wijzelf ook niet konden dragen?!' Hij geeft eerlijk toe dat het hem als jood ook niet lukt, die geboden, en dat hij net als die heidenen Gods genade nodig heeft.

Paulus en Barnabas vullen dat getuigenis aan met hun ervaringen, en tenslotte krijgt Jacobus het woord. Jacobus is een belangrijk man, hij staat bekend als 'de broeder des Heren', een broer (halfbroer zo u wilt) van Jezus, en hij moet de leider van de gemeente in Jeruzalem zijn geweest. Je mag veronderstellen dat hij de vergadering voorziet, en hij staat bekend als een zeer vroom man, iemand van de oude stempel.

Wat doet hij? *Geen slap compromis*. Hij kiest voor de lijn van Petrus en Paulus en Barnabas. Maar hij maakt wel een gebaar naar de andere kant. Waar zij misschien dachten dat nu de totale wetteloosheid was uitgebroken, zegt hij: We moeten die 'nieuwe christenen' geen te zware lasten opleggen, maar wel iets. Je moet wel een bepaald *commitment* tonen, ergens voor willen gaan. En dan komen er enkele regels, Basisregels waaraan iedereen altijd moet voldoen. Die regels zijn hier en daar verschillend geformuleerd, er is nergens een officiële lijst maar wat er altijd in staat is een verbod op afgodendienst, op ontucht (niet toegestane seksualiteit, zeg incest, verkrachting), en – en dat vind ik heel interessant – op het eten van bloed en vlees waar nog bloed aan zit. Dat laatste betekent dat van die nieuwe christenen niet alleen medemenselijkheid gevraagd wordt, maar ook een rudimentaire vorm van de spijswetten, de rituele joodse wetten. Niet al die details van het koosjer eten, maar wel de basis: geen bloedworst, geen rauw vlees, want in het bloed zit de 'ziel' van een dier, en het eten daarvan is iets wat zo afstotelijk is voor een jood, dat kan niet.

Ik denk dat Jacobus zo probeert, de tegenpartij, die eigenlijk wilde dat iedereen de hele joodse wet zou volgen, erbij te houden. We hebben jullie gehoord, we nemen jullie serieus. We nemen niet jullie voorstel over maar we hebben jullie betoog wel gehoord en we snappen jullie zorgen, en dit is wat we eraan doen.

Zo wordt besloten. Zo wordt de gemeente van Christus vanaf dan gemengd, afkomstig uit vele culturen. Dat is een uitdaging, zeg ik met nadruk. Want het vervolg is nogal treurig. *Hier* moet de vrijheid van niet-joden bevochten worden, om toe te treden tot de gemeente van Christus *zonder* al die regels van de Thora op zich te nemen. Een eeuw later ligt de situatie omgekeerd, en zitten de christenen van joodse origine in de knel. Zij staan onder de verdenking, dat ze 'niet echt christen' zouden zijn. Want als de vraag ter sprake komt, of mensen met joodse wortels de joodse feest- en gedenkdagen nog mogen vieren, dan is het antwoord 'nee'! Want als ze dat doen, hangen ze nog aan het oude en vertrouwen ze niet volledig op de genade van Christus... Die benauwdheid, die enghartigheid, was die nou bedoeld? Ik hoop van niet, ik hoop dat Petrus en Paulus en Jakobus een kerk voor ogen hadden waarin die variatie echt mocht: de heidenen erbij op hun voorwaarden, maar de joden nog steeds *als joden* welkom. Dat is de enige manier, voor mijn gevoel: accepteren van de ander *als ander*, geen eenheidsworst (om maar even niet-koosjer te zeggen) maar variatie.

* * *

Ik probeerde naar dit verhaal te luisteren met de aandacht voor de conflictbeheersing. Dat lijkt goed te gaan. Er wordt geluisterd, er wordt besloten, er wordt een serieus gebaar gemaakt naar de minderheid die het verliest, dat klinkt goed.

Wat ik erbij kreeg, was die diversiteit van de gemeente; joden en niet-joden, dat was water en vuur, dat kon niet samen. Het kan wel, zeggen de apostelen, met een nieuw verhaal, waarin die verschillen wel erkend worden maar overwonnen 'in Christus'. Omdat het verhaal van Jezus' opstanding, en van de vergeving en verzoening die daaruit ontspringen, sterker is en fundamenteeler dan die tegenstellingen. Dat is een kwetsbaar verhaal. Als dat eens waar zou kunnen worden: verschillen overwinnen, elkaar in variatie aanvaarden.

Het is ook een verhaal dat in directe tegenspraak is met wat er in onze samenleving momenteel gaande is. Wie deze week de politiek volgde, kon alleen maar tot de conclusie komen dat er eigenlijk maar één probleem is in Nederland: migratie. Iedereen, ook wie daar anders over denkt, wordt in dat debat meegezogen en het heeft een vliegwieleffect: we hebben het er allemaal over, *dus* moet het wel een heel groot probleem zijn. Ik ga daar niet aan meedoen en het er niet lang over hebben. Ik wijs alleen maar naar de ingezonden brief die collega Aarnout van der Deijl – binnenkort in ons Bezinning- en Verdiepingsprogramma – in Trouw schreef, een paar weken geleden. De brief bestond alleen maar uit namen. Namen in alfabetische volgorde van Nederlanders die is iets voorstellen. Van Aboutaleb, Burnier en Cohen via Graus, Madlener (niet de onze maar die met een d), Markuszower, tot en met Yesilgöz en Zorreguieta. Zo veel Nederlanders, zoveel immigranten. Briljant.

Ik poets de problemen niet weg. We hebben te weinig huizen, te weinig opvangcapaciteit. Maar laat de politiek het oplossen, in plaats van stemming te maken en ons in een crisissfeer te brengen. Laat de politiek mensen als mensen blijven zien, en niet steeds maar suggestief dat verhaal verspreiden, dat wie van elders komt hier te veel is, hier niet hoort, hier ons verdringt en er niet bij hoort. Dat doet iets met je, dat steeds maar te horen, en dat gaat niet over anderen maar óók over mensen hier, in onze kerk.

Tenslotte. We lazen ook nog het evangelie. Dat snappen we nu meteen. De leerlingen, nota bene de leerlingen, de discipelen, die dicht bij het vuur zitten en zouden moeten weten waar het om draait, die hebben het niet over de zaken die ertoe doen, maar over 'wie het belangrijkst is'. Hoe bedenk je het. Jezus draait het om: hij neemt een kind als voorbeeld, en kind kan hier net zo goed met 'knechtje, slaafje' vertaald worden, daar gebruiken ze hetzelfde woord voor en het is iets logischer dat zo'n knechtje bij het gesprek aanwezig is om te bedienen. Hoe dan ook: iemand zonder aanzien, zonder status, zonder levenservaring, de namelozen die in onze wereld rondlopen maar die we, als we niet goed kijken, niet zien. Maar Jezus omarmt dit kind, zet het in het midden, en maakt het tot criterium, tot toetssteen. Wie voor zo'n klein, ongezien mens zorgt, die ontvangt Jezus, en daarmee God zelf. Zulke verhalen moeten we vertellen, die zetten ons op het goede spoor, naar recht en vrede, naar Gods koninkrijk.

Amen.